

JUSTIFICAREA RUSEASCĂ A ANEXĂRII CRIMEII ȘI PROPAGANDA NAZISTĂ: ASEMĂNĂRI MAJORE ȘI DIFERENȚE MINORE¹

Prof. Dr. Dainius Žalimas

Președintele Curții Constituționale a Republicii Lituania,

Profesor în cadrul Centrului Științific de Drept Internațional și European

(Facultatea de Drept, Universitatea din Vilnius)

Anexarea unei părți a teritoriului Ucrainei – peninsula Crimeea a fost un incident neașteptat și șocant pentru comunitatea internațională. În general, această anexare a fost apreciată ca fiind o încălcare gravă a principiilor fundamentale ale dreptului internațional, cum ar fi principiile de bază de neutilizare a forței, respectare a integrității teritoriale a statelor și a inviolabilității frontierelor acestora.² După cel de-al doilea război mondial, aceste principii au fost considerate ca fiind temelia stabilității internaționale și, în special, a securității în Europa, care a avut cel mai mult de suferit în timpul celor două războaie mondiale. De aceea, în mare măsură, anexarea a fost identificată ca fiind o provocare majoră la adresa ordinii juridice internaționale contemporane și, în special, la adresa credibilității sistemului european de securitate fondat în 1975, la Helsinki (Actul Final OSCE).

Deoarece evaluarea juridică a acțiunilor Federației Ruse împotriva Ucrainei nu pare să fie o sarcină atât de dificilă, s-ar crea impresia că nu se merită examinarea argumentelor expuse de oficialii și oamenii de știință ruși ce justifică anexarea Crimeii și acțiunile ulterioare din Ucraina. Totuși, publicațiile juriștilor ruși sunt importante pentru identificarea modului prin care aceste argumente susțin și dezvoltă poziția oficială a Federației Ruse. Chiar dacă aceste publicații și declarații, ce stau la baza așa-numitei teze privind „reunificarea Crimeii cu Rusia”, sunt de ceva vreme obiectul unor cercetări,³ totuși acest articol oferă o bună ocazie de a le privi dintr-un unghi diferit. Acesta este unul istoric și ține de experiența celui de-al doilea război mondial, care a fost precedat și inițiat de anexări și alte acte de agresiune realizate în aceeași manieră ca și cea din cazul Crimeii.

Astfel, obiectivul principal al acestui articol constă în evaluarea, prin prisma istorică, a celui de-al doilea război mondial, a argumentelor și strategiilor utilizate de politicienii și juriștii ruși în contextul consolidării tezei de „reunificare a Crimeii cu Rusia”. Articolul începe cu evaluarea generală a anexării Crimeii din punct de vedere a dreptului internațional. Apoi urmează discursurile oficialilor ruși și publicațiile juriștilor ruși, în care s-au făcut încercări de a demonstra legalitatea anexării Crimeii, acestea fiind analizate sistemic și prin generalizare. Apoi se trece la identificarea declarațiilor tipic utilizate de către demnitarii și juriștii ruși, ce consolidează evaluarea anexării ca fiind una favorabilă Federației Ruse. Scopul acestei analize este de a divulga modul prin care dreptul internațional este manipulat de mediul academic

¹ Acest articol a fost elaborat pe baza raportului „Lecțiile celui de-al doilea război mondial și anexarea Crimeii”, prezentat la 11 decembrie 2015 în cadrul conferinței internaționale „Probleme din trecut și cele viitoare, și provocările în prevenirea crimelor internaționale și a creșterii intoleranței”, organizată de Universitatea „Romeris Mykolas” (Vilnius, Lituania).

² Leonaitė, E., Žalimas, D. The Annexation of Crimea and Attempts to Justify It in the Context of International Law. *Lithuanian Annual Strategic Review, 2015-2016*. 2016, vol. 14, p. 14-22.

³ *Ibid.*, p. 28-62.

rus. Și în cele din urmă, prin utilizarea metodelor de analogie și analiză comparativă, argumentele prezentate de oficialii și juriștii ruși, în favoarea anexării Crimeii, sunt analizate prin prisma argumentelor ce au fost enunțate de conducerea nazistă pentru a justifica actele de agresiune ale celui de-al treilea Reich, efectuate în timpul celui de-al doilea război mondial.

Această comparație ne va ghida spre răspunsul la întrebarea „în ce măsură discursul juridic al savanților ruși se aseamănă cu argumentele invocate de naziști la justificarea politicii agresive a celui de-al treilea Reich?”. În convingerea autorului, un jurist ar trebui să fie îndeajuns de curajos pentru a spune adevărul. Prin urmare, odată ce suntem în stare să constatăm identitatea dintre teza „reunificării” ruse și ideologia naziștilor în coroborare cu argumentarea susținerii agresiunilor întreprinse de ei, trebuie să recunoaștem și să afirmăm în mod deschis acest fapt. Cu greu poți învăța lecții din cel de-al doilea război mondial, dacă îți este frică să vezi adevărul atunci când te confrunți cu faptele și ideile ce odată deja au dus la consecințe catastrofale. Cine altcineva, dacă nu juriștii, trebuie să ia o poziție principială față de crimele internaționale, cum ar fi cea de agresiune, condamându-le cu vehemență.

1. Evaluarea anexării Crimeii din punct de vedere a dreptului internațional

Ar fi inutil să repetăm în detaliu evaluarea juridică a anexării Crimeii, care a fost realizată oficial în cinci zile.⁴ Există un consens general, atât între state, cât și printre juriștii internaționali, că acțiunile Federației Ruse constituie o utilizare ilegală a forței și trebuie a fi calificate drept **o agresiune**. Conform definiției universal recunoscute a agresiunii, orice anexare forțată a teritoriului unui alt stat, incursiunea armată pe teritoriul unui alt stat, blocarea porturilor sau a coastelor unui stat, utilizarea forțelor armate staționate într-un alt stat cu încălcarea condițiilor Acordului privind statutul forțelor, precum și trimiterea de grupuri armate, sunt toate acte de agresiune.⁵

Având în vedere că acțiunile întreprinse de Rusia în Crimeea ar putea provoca anumite discuții ce țin de efectuarea unui act de agresiune fără o confruntare militară semnificativă, trebuie subliniat faptul că, așa cum reiese din Articolul 1 al definiției Agresiunii, faptul cheie în definirea agresiunii îl reprezintă desfășurarea acțiunilor militare de către un stat împotriva suveranității, integrității teritoriale sau independenței politice a unui alt stat; de asemenea, de o importanță considerabilă sunt și consecințele unor

⁴ După ce la sfârșitul lunii februarie a anului 2014, peninsula Crimeea a fost luată sub controlul forțelor armate rusești (la etapa inițială aceștia și-au ascuns identitatea), pe 16 martie 2014 a avut loc așa-numitul „referendum”. Pe 17 martie, rezultatele „referendumului” au fost anunțate; în aceeași zi, președintele rus Putin a semnat ordinul privind recunoașterea Republicii Crimeea ca stat suveran și independent. Pe 18 martie a fost semnat „tratatul internațional” între Federația Rusă și „Republica Crimeea”, „Cu privire la aderarea Republicii Crimeea la Federația Rusă și cu privire la formarea de noi entități componente în cadrul Federației Ruse”; Curtea Constituțională a Federației Ruse a fost sesizată pentru a se expune asupra constituționalității acestui „tratat”. Pe 19 martie, deci de fapt doar într-o noapte, Curtea Constituțională a Federației Ruse a adoptat avizul ce declara că „tratatul” sus-menționat este în conformitate cu Constituția Federației Ruse. Pentru prima dată în istorie, printr-o așa modalitate, Curtea Constituțională a fost utilizată ca un instrument de comitere a unei infrațiuni internaționale de agresiune. Pe 20 martie, „tratatul” a fost ratificat de Rusia.

⁵ Rezoluția Adunării Generale a Națiunilor Unite 3314 (XXIX), *Definiția Agresiunii*, 1974-12-14, A/RES/29/3314. <<http://www.un-documents.net/a29r3314.htm>>. Vezi art. 3(a), (c), (e), (g).

astfel de acțiuni. Este evident că acțiunile Flotei Mării Negre și a forțelor speciale ale Federației Ruse (inclusiv a așa-numitor „oameni verzi“, care au preluat controlul efectiv al peninsulei prin ocuparea celor mai importante obiecte și blocarea forțelor ucrainene) au fost întreprinse cu scopul de a împiedica guvernul ucrainean să își exercite competențele suverane în peninsula Crimeea, precum și de a crea condițiile necesare pentru un scenariu liniștit de anexare a Crimeii, i.e. aceste acțiuni au fost îndreptate împotriva suveranității și integrității teritoriale a Ucrainei. În plus, este important de menționat că referința la termenul de „**agresiune**” în diverse rezoluții adoptate în cadrul forumurilor politice multilaterale trebuie să fie considerată ca o dovadă semnificativă ce atestă opinia statelor (*opinio juris*) despre conceptul de agresiune, care de fapt nu implică în mod necesar utilizarea intensă a armelor.⁶

În consecință, așa-numita „secesiune“ a Crimeii, care a avut loc ca urmare a amenințării și utilizării forței armate (în prezența forțelor militare ilegale și controlate de Federația Rusă, precum și cele paramilitare, care au efectuat preluarea propriu-zisă a teritoriului Crimeii, au blocat forțele armate ale Ucrainei și porturile acesteia, precum și ca urmare a manevrelor militare de anvergură ale forțelor armate rusești de-a lungul frontierelor ucrainene, și a declarațiilor constante făcute de conducerea politică rusă privind eventuala utilizare a forței) și încorporarea Crimeii în Rusia, sunt ilegale din punct de vedere a dreptului internațional și nu pot fi interpretate ca un caz de realizare a dreptului popoarelor la autodeterminare. În acest context, faptul că „referendumul“ nu a respectat standardele internaționale minime ce garantează exprimarea liberă a voinței⁷, este doar un argument subsidiar ce indică ilegalitatea anexării.

Așadar, ca consecință a calificării de mai sus a anexării Crimeii, există un consens în întreaga comunitate internațională privind **nerecunoașterea acestei anexări**;⁸ Crimeea este considerată ca **o parte a**

⁶ Anexarea Crimeii este caracterizată ca o agresiune (militară) într-un șir de rezoluții a mai multor organizații internaționale. Vezi: Rezoluția Parlamentului European cu privire la invazia Ucrainei de către Rusia, 2014-03-13, 2014/2627(RSP), P7_TA(2014)0248, § 1, 11: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P7-TA-2014_0248+0+DOC+XML+V0//EN>; Rezoluția Parlamentului European cu privire la presiunile exercitate de Rusia asupra statelor Parteneriatului Estic și, în special în cazul destabilizării a Ucrainei de Est, 2014-04-17, 2014/2699(RSP), P7_TA(2014)0457, § 3:<<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=TA&reference=P7-TA-20140457&language=EN&ring=P7-RC-2014-0436>>; Rezoluția nr 1988 (2014) a Adunării Parlamentare a Consiliului Europei privind evoluțiile recente din Ucraina: amenințările la adresa funcționării instituțiilor democratice, 2014-04-09, § 14: <<http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=20873&lang=en>>; Rezoluția Adunării Parlamentare a OSCE privind continuarea încălcărilor clare, grave și incorecte de către Federația Rusă ale angajamentelor OSCE și a normelor internaționale, 2015-07-08, § 16, 21: <<https://www.oscepa.org/meetings/annual-sessions/2015-annual-session-helsinki/2015-helsinki-final-declaration/2282-07>>.

⁷ Comisia Europeană pentru Democrație prin Drept (Comisia de la Veneția). Aviz cu privire la compatibilitatea Deciziei adoptate de Consiliul Suprem al Republicii Autonome Crimeea din Ucraina privind organizarea referendumului pentru aderarea la teritoriul constitutiv al Federației Ruse sau restabilirea Constituției din Crimeea din 1992 cu principiile constituționale [interactivă]. 2014-03-21, No. 762/2014:<[http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2014\)002-e](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2014)002-e)>. În acest Aviz Comisia de la Veneția a constatat că „circumstanțele existente în Crimeea nu au permis desfășurarea unui referendum în conformitate cu standardele democratice europene“. Aceleași circumstanțe care indică asupra nerespectării standardelor democratice sunt menționate în raportul Înaltului Comisar al ONU pentru Drepturile Omului din 15 aprilie 2014 privind situația drepturilor omului în Ucraina (Oficiul Înaltului Comisar al Națiunilor Unite pentru Drepturile Omului. Raportul privind situația drepturilor omului în Ucraina [interactiv] 2014-04-15, § 6: <<http://www.ohchr.org/EN/Countries/ENACARegion/Pages/UARReports.aspx>>).

⁸ Definiția obligației de nerecunoaștere constă în faptul că statele au obligația de a nu recunoaște, prin acte individuale sau colective, pretinsa stăruire a unei entități teritoriale efective ce a fost stabilită cu încălcarea interdicției de utilizare sau amenințare cu forța, precum și de a nu recunoaște o achiziție teritorială, care este rezultatul utilizării sau amenințării cu forța. Această obligație decurge din doctrina Stimson apărută în anul 1932, care a fost utilizată în realizarea politicii de nerecunoaștere a modificărilor teritoriale forțate și ilegale, inclusiv nerecunoașterea anexării statelor baltice de către Uniunea Sovietică. De

teritoriului Ucrainei, care se află sub ocupație temporară a Federației Ruse. Acest consens se reflectă într-o serie de rezoluții a diferitelor organizații internaționale, inclusiv: 1) Rezoluția Adunării Generale a Organizației Națiunilor Unite din 27 martie 2014 privind integritatea teritorială a Ucrainei⁹, în care a fost declarată suveranitatea și integritatea teritorială a Ucrainei, precum și s-a reiterat că Ucraina nu a autorizat referendumul privind statutul Crimeii și că un astfel de referendum nu are nici o valabilitate; de asemenea, toate statele au fost chemate să nu recunoască nici o modificare a statutului Republicii Autonome Crimeea și a orașului Sevastopol; 2) Rezoluția Adunării Generale a Organizației Națiunilor Unite din 19 decembrie 2016 privind situația drepturilor omului în Republica Autonomă Crimeea și orașul Sevastopol (Ucraina)¹⁰, prin care a fost condamnată ocupația temporară a unei părți a teritoriului Ucrainei și a fost reafirmată nerecunoașterea anexării Crimeii; Federația Rusia a fost recunoscută ca forță de ocupație în ceea ce privește Crimeea; 3) Raportul Curții Penale Internaționale din 14 noiembrie 2016 privind activitățile de examinare preliminară,¹¹ în care se concluzionează că situația de pe teritoriul Crimeii și orașului Sevastopol corespunde unui conflict armat internațional între Ucraina și Federația Rusă; ceea ce înseamnă că se recunoaște statutul Crimeii ca fiind un teritoriu aflat sub ocupația rusească; 4) Rezoluția Adunării Parlamentare a Consiliului Europei nr. 1988(2014) din 9 aprilie 2014 privind evoluțiile recente din Ucraina,¹² în care a fost declarat că rezultatul referendumului din Crimeea din 16 martie 2014 și anexarea ilegală a Crimeii de către Federația Rusă nu au avut nici un efect juridic și nu au fost recunoscute de către Consiliul Europei; de asemenea a fost subliniat faptul că impulsul secesiunii și integrării în Federația Rusă a fost instigat și incitat de autoritățile ruse;¹³ 5) Rezoluția Adunării Parlamentare a Consiliului Europei nr. 2028(2015) din 27 ianuarie 2015 privind situația umanitară a refugiaților și a persoanelor strămutate din Ucraina, prin care autoritățile ruse au fost chemate să asigure securitatea și respectarea drepturilor omului a tuturor celor care locuiesc sub controlul *de facto* ilegal al Federației Ruse în Crimeea;¹⁴ 6) Rezoluția Adunării Parlamentare a Consiliului Europei nr. 2132 (2016) din 12 octombrie 2016 privind consecințele politice ale agresiunii ruse în Ucraina, prin care Adunarea a reiterat condamnarea anexării ilegale a peninsulei și integrarea sa continuă în Federația

asemenea, această obligație de nerecunoaștere este expres prevăzută de art. 41 al Articolelor Comisiei de Drept Internațional privind răspunderea statelor pentru fapte internaționale ilicite. Această obligație este o parte a dreptului internațional cutumiar și are ca scop prevenirea unei încălcări grave de validare a dreptului internațional prin intermediul recunoașterii. Ea se bucură de „rezistență minimă” din partea comunității internaționale și reprezintă „o provocare continuă la adresa ilegalității”. De obicei, obligația de nerecunoaștere se aplică în caz de încălcare gravă a obligațiilor *erga omnes*, în special a celor care rezultă din interdicerea utilizării forței sau discriminării rasiale și dreptului popoarelor la autodeterminare.

⁹ Rezoluția Adunării Generale a ONU privind integritatea teritorială a Ucrainei, A/RES/68/262 din 27 martie 2014, adoptată cu 100 de voturi pro, 58 abțineri și 11 voturi contra.

¹⁰ Rezoluția Adunării Generale a Organizației Națiunilor Unite privind situația drepturilor omului în Republica Autonomă Crimeea și orașul Sevastopol (Ucraina), A/RES/71/205 din 19 decembrie 2016.

¹¹ Raportul Curții Penale Internaționale privind activitățile de examinare preliminară, 14 noiembrie 2016, §158.

¹² § 14-16, vezi nota *supra* 6.

¹³ Luând în considerare că acțiunile Federației Ruse au constituit, dincolo de orice îndoială, o încălcare gravă a dreptului internațional, Adunarea Parlamentară a Consiliului Europei, de asemenea, a suspendat drepturile de vot ale delegației Federației Ruse. Vezi: Rezoluția nr. 1999(2014) privind „Reconsiderarea pe fond a acreditărilor anterior ratificate ale delegației ruse” și Rezoluția nr. 2034(2015) privind „Contestarea pe fond a acreditărilor încă neratificate ale delegației Federației Ruse”.

¹⁴ <<http://assembly.coe.int/nw/xml/xref/xref-xml2html-en.asp?fileid=21480&lang=en>>, § 15.2.

Rusă, cu încălcarea dreptului internațional și a Statutului Consiliului Europei;¹⁵ 7) Rezoluția Parlamentului European din 17 aprilie 2014 privind presiunea rusă asupra țărilor Parteneriatului Estic și, în special, destabilizarea din estul Ucrainei,¹⁶ prin care a fost denunțat referendumul din Crimeea ca fiind unul ilegal și nelegitim, iar anexarea peninsulei ucrainene a fost declarată ca fiind în contradicție cu dreptul internațional; de asemenea, Parlamentul European și-a exprimat convingerea că declarația Rusiei privind dreptul de a utiliza orice mijloace cu scopul protejării minorităților ruse din țările terțe, nu își are suport în cadrul dreptului internațional și încalcă principiile fundamentale de conduită internațională în sec. XXI; 8) Rezoluția Adunării Parlamentare a OSCE din 8 iulie 2015 privind continuarea încălcărilor clare, grave și incorecte de către Federația Rusă ale angajamentelor OSCE și a normelor internaționale,¹⁷ prin care au fost condamnate atacul unilateral și nejustificat al Federației Ruse asupra suveranității și integrității teritoriale a Ucrainei, eșecul Federației Ruse de a respecta principiile de suveranitate, integritate și inviolabilitate a frontierelor de la Helsinki, recunoscute pe plan internațional, precum și interzicerea utilizării forței și amenințării cu forța împotriva altor state participante la OSCE.

2. Punctul de vedere al Federației Ruse

Trebuie remarcat faptul că discuția savantă ce oferă o evaluare juridică a acțiunilor rusești în Ucraina și examinează provocările la adresa dreptului internațional ce decurg din aceasta, este dominată de autori occidentali, în timp ce numărul de publicații pe aceste teme a juriștilor ruși este destul de limitat. Este evident că argumentele furnizate de juriștii ruși vin, în principal, să apere și să desfășoare poziția oficială a Federației Ruse. În special, discursul lui Vladimir Putin, din 18 martie 2014 (așa-numitul „discurs despre Crimeea”, în care a fost proclamată teza pașnică a „reunificării” bazate pe autodeterminare voluntară și caracterul comun istoric¹⁸) servește ca o sursă de inspirație pentru juriștii ruși și îi îndrumă în desfășurarea argumentelor lor. Așadar, argumentele utilizate de juriștii ruși urmează a fi privite ca o parte integrantă a strategiei războiului juridic, care se referă la exploatarea argumentelor legal nefondate, cu scopul de a slăbi

¹⁵ <<http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-EN.asp?fileid=23166&lang=en>>, § 4.

¹⁶ Vezi nota *supra* 6.

¹⁷ *Ibid.*

¹⁸ În acest discurs se regăsesc declarațiile lui Putin, care nu numai că neagă agresiunea deoarece aceasta nu a întâlnit nici un fel rezistență, dar și de asemenea, fundamentează presupusul caracter istoric rusesc al pământurilor actuale din Ucraina de sud și al „vechiului Chersonesos”, unde a fost botezat primul cneaz rus, inclusiv și afirmațiile precum că rușii au perceput întotdeauna Crimeea ca o fiind „parte inalienabilă a Ucrainei” ([“В Крыму буквально всё пронизано нашей общей историей и гордостью. Здесь древний Херсонес, где принял крещение святой князь Владимир. <...> В сердце, в сознании людей Крым всегда был и остаётся неотъемлемой частью России. Эта убежденность, основанная на правде и справедливости, была непоколебимой, передавалась из поколения в поколение, перед ней были бессильны и время, и обстоятельства, бессильны все драматические перемены, которые мы переживали, переживала наша страна в течение всего XX века. После революции большевики по разным соображениям, пусть Бог им будет судья, включили в состав Украинской союзной республики значительные территории исторического юга России. Это было сделано без учёта национального состава жителей, и сегодня это современный юго-восток Украины. <...> Крым – это исконно русская земля, а Севастополь – русский город.”]). Discursul Președintelui Federației Ruse (în limba rusă), 18 martie 2014: <<http://kremlin.ru/events/president/news/20603>>.

pozițiile adversarului pe arena internațională și de a modela opinia publică.¹⁹ După cum Christopher Borgen a remarcat – „utilizarea retoricii juridice poate tulbura apele, chiar și atunci când argumentul juridic este doctrinal slab”.²⁰

Având în vedere cele de mai sus, ar fi oportun să ne concentrăm pe anumite argumente tipice utilizate de către demnitarii și juriștii ruși care încearcă să justifice așa-numita „reunificare” a Crimeii cu Rusia. Acestea se referă la patru aspecte principale: așa-zisa autodeterminare a „poporului Crimeii” ce urmărește „secesiunea-remediu”, pretinsul rol decisiv al referendumului din Crimeea privind „reunificarea” cu Rusia, argumentele istorice privind așa-zisa dependență a Crimeii față de Rusia și pretinsa lipsă a statalității ucrainene. Doar primul aspect, ce ține de autodeterminare, intră sub incidența dreptului internațional. Chiar dacă celelalte trei aspecte sunt invocate cu scopul consolidării argumentelor ce țin de auto-determinare, totuși, ele par a fi în afara domeniului dreptului internațional și chiar cu totul dincolo de drept.

Ceea ce este comun tuturor acestor argumente este că toate cele patru aspecte sunt similare sau, uneori, chiar identice celor utilizate în perioada celui de-al doilea război mondial de către ambele țări agresoare, al treilea Reich și U.R.S.S., cu scopul justificării faptelor de agresiune, inclusiv a anexărilor de teritorii străine. Același lucru se poate afirma și despre caracterul similar sau chiar identic al argumentelor invocate de V. Putin în „discursul despre Crimeea” și ale lui Adolf Hitler, într-o serie de discursuri.

2.1 Conceptul „poporului Crimeii” și a „secesiunii-remediu ”

După cum bine se știe, principala narațiune, exploatată de politicienii și juriștii ruși pentru a nega anexarea Crimeii ca fiind o achiziție ilegală de teritoriu, este centrată pe așa-zisa autodeterminare a „poporului Crimeii”. Astfel, ei pretind că există un „popor al Crimeii” separat, care se presupune că a avut dreptul la autodeterminare prin intermediul „secesiunii-remediu”. Într-adevăr, deși cu greu poate fi considerat ca fiind recunoscut universal, potrivit acestui concept de „secesiune-remediu”, în dreptul internațional, un popor poate pretinde la secesiune de la statul existent, cu condiția ca în joc este existența acestuia din cauza represiunilor masive grave din partea aceluși stat.²¹ Cu toate acestea, trebuie să dispui de o imaginație nelimitată pentru a pretinde, în primul rând, că la începutul anului 2014 populația din Crimeea dintr-o dată a devenit „un popor” (deoarece până în 2014 nimeni nu i-a perceput niciodată ca pe un „popor”

¹⁹ Pentru mai multe detalii despre această concepție vezi, de exemplu, definiția semiotică a „războiului juridic” de Susan W. Tiefenbrun. *Case Western Reserve Journal of International Law* 2011, vol. 43: <http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1866448>.

²⁰ Borgen, Ch. Law, Rhetoric, Strategy: Russia and Self-Determination Before and After Crimea. *U.S. Naval War College. International Law Studies* 2015, vol. 91, p. 277: <<http://stockton.usnwc.edu/ils/vol91/iss1/7/>>.

²¹ Vezi: Leonaitė, E., Žalimas, D., *supra* nota 2, p. 22-28; the European Commission for Democracy through Law (the Venice Commission). Opinion on whether Draft Federal Constitutional Law No. 462741-6 on Amending the Federal Constitutional Law of the Russian Federation on the Procedure of Admission to the Russian Federation and Creation of a New Subject within the Russian Federation is Compatible with International Law, 2014-03-21, No. 763/2014, par. 26-27: <[http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2014\)004-e](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2014)004-e)>.

separat) și, în al doilea rând, că la începutul aceluiași an existența „poporului Crimeii”, era în joc (deoarece, din nou, nimeni nu a auzit vreodată despre orice tip de represiuni în Ucraina împotriva populației din Crimeea). Prin urmare, aici putem opri orice discurs științific serios privind dreptul „poporului Crimeii” la autodeterminare, din cauză că un discursul juridic științific nu trebuie să aibă nimic în comun cu fanteziile. Însă scopul acestui articol este de a examina argumentele rusești. Deci, să purcedem.

La baza narațiunii ruse privind autodeterminarea „poporului din Crimeea” (așa cum deja reiese din discursul lui Putin despre Crimeea²²) stă pretinsa lovitură de stat a radicalilor de dreapta din Ucraina în februarie 2014 (adesea numită de oficialii ruși ca „lovitura de stat neo-nazistă”²³), care a fost urmată de așa-zisa prăbușire a statului ucrainean; în consecință, „poporul Crimeii”, temându-se de o posibilă persecutare, ar fi dobândit dreptul de a se separa de Ucraina și de a se alătura Rusiei. În această narațiune pot fi identificate mai multe puncte-cheie.

Deși autorii care apără „secesiunea” Crimeii evită să dezvăluie mai detaliat caracteristicile „poporului din Crimeea”, poziția acestora ar putea fi conexasă cu argumentele ce țin de caracterul „rusesc” al locuitorilor Crimeii. De exemplu, Vladislav Tomsinov susține că autonomia politică și culturală a Crimeii, consacrată în Constituția din 6 mai 1992 adoptată de Consiliul Suprem al Republicii Autonome Crimeea, a asigurat *păstrarea caracterului rusesc al acesteia*. Potrivit lui, această autonomie a fost un compromis, pe de o parte, între Rusia și Ucraina și, pe de altă parte, între Crimeea și Ucraina. Acest compromis a dat *poporului rus* posibilitatea de a realiza în deplinătate dreptul său la autodeterminare, fără a se separa de Ucraina, adică în interiorul statului ucrainean” [“Политическая и культурная автономия Крыма, закрепленная его Конституцией 1992 г., обеспечивала сохранение его *русскости*. Эта автономия была компромиссом: с одной стороны, между Россией и Украиной, с другой — между Крымом и Украиной. Такой компромисс давал русским людям возможность в полной мере реализовать свое право на самоопределение, не выходя из состава Украины — в рамках Украинского государства”]²⁴.

În scrisoarea deschisă adresată Asociației de Drept Internațional, semnată de proeminentul jurist rus Anatolii Kapustin, în numele Comitetului executiv al Asociației Ruse de Drept Internațional, se subliniază faptul că populația de etnie rusă din Crimeea nu este o minoritate, deoarece Crimeea istoric a fost o parte a Rusiei.²⁵ Astfel, cu toate că oficial acest discurs este despre multiethnicul „popor al Crimeii”, accentul se pune pe importanța populației de etnie rusă. În același timp, se încearcă negarea statutului lor de minoritate

²² Vezi *supra* nota 18.

²³ De exemplu, președintele Curții Constituționale Ruse, dl Valerii Zorkin, în prelegerea sa publică din 19 mai 2016, adresată participanților la Forumul Juridic Internațional din Sankt Petersburg s-a referit tocmai de șase ori la Ucraina și la autoritățile sale, ca fiind entități „naziste” sau „bandero neo-naziste”. Vezi: V. Zorkin, prelegerea „Ai încredere în Drept – Calea de soluționare a crizelor globale”, adresată participanților Forumului Juridic Internațional, Sankt Petersburg, 19 mai 2016: <<http://www.ksrf.ru/ru/Noutăți/Speech/Pagini/ViewItem.aspx?ParamId=78>>.

²⁴ A. V. Tomsinov, „Крымское право” или юридические основания воссоединения Крыма с Россией [„Crimean Law” or Legal Grounds for the Reunification of the Crimea with Russia]. *Вестник московского университета, Право*, 2014, vol. 11, p. 26.

²⁵ A. Kapustin, Circular Letter to the Executive Council of the International Law Association, 2014: <<http://www.ilarb.ru/html/news/2014/5062014.pdf>>.

națională (un grup care, conform doctrinei juridice ruse consacrate, nu deține nici un drept la autodeterminare sub formă de secesiune).

Aceste argumente sunt similare celor utilizate de cel de-al treilea Reich în consolidarea revendicărilor în cazul germanilor din Cehoslovacia (Sudetenland), Polonia (Danzig) și Lituania (Klaipėda (Memel)), precum și în fundamentarea revendicărilor naziste în cazul Austriei. Toate aceste afirmații își au originea în conceptul presupusei unități a națiunii vorbitoare de limba germană, precum și în cel al afilierei istorice germane și a drepturilor asupra acestor teritorii. Însă, este util de a examina această argumentare mai detaliat atunci când abordăm subiectul „secesiunii-remediu”.

Două tipuri interdependente de argumentare sunt utilizate în consolidarea pretenției de „secesiune-remediu”. Primul tip, care este și dominant, se axează în jurul pretinselor restricții privind autonomia Crimeii și așa-numita excludere a locuitorilor acesteia din participarea la procesele politice; al doilea tip scoate în evidență pretinsele încălcări ale drepturilor omului și amenințările cu care s-ar fi confruntat „poporul Crimeii”.

În ceea ce privește pretențiile restricții ale autonomiei Crimeii, A. Kapustin recurge chiar la acuzarea directă a Ucrainei privind lipsa condițiilor necesare secesiunii Republicii Crimeea. El subliniază că în rezultatul măsurilor întreprinse de guvernul central al Ucrainei pentru a face imposibilă secesiunea Crimeii în 1992, „poporului Crimeii i-a fost refuzat în mod clar dreptul la *autodeterminare externă*”.²⁶ În acest fel, frontiera dintre autodeterminarea internă și externă devine complet confuză. De asemenea, se sugerează că locuitorii din Crimeea au fost excluși din reprezentarea politică. A. Kapustin susține că „o lovitură de stat neconstituțională [...] a lipsit poporul din Crimeea de dreptul la reprezentare în guvernul central al Ucrainei”.²⁷ V. Tolstîh corelează excluderea directă a populației din Crimeea din participarea în cadrul comunicării politice cu mai multe aspecte, precum: eliminarea lui Viktor Yanukovici din funcția de Președinte al Ucrainei; campania îndreptată împotriva Partidului Regiunilor și Partidului Comunist din Ucraina; guvernul ucrainean de tranziție reprezentat în mod inadecvat și procesul de lustrare.²⁸ De ce această declarație afirmă dependența supraviețuirii „poporului Crimeii” de existența lui V. Ianukovici și regimul său de partid sau față de partidul comunist, ne este greu să înțelegem. Într-adevăr, în cazul în care continuăm acest tip de argumentare, este posibil să ajungem la concluzia absurdă că „poporul Crimeii” trebuie asociat cu comunismul.

Argumentele menite să releve pretinsa năzuință continuă a locuitorilor din Crimeea la autodeterminare și să sublinieze negarea concomitentă a posibilităților lor de exercitare a acestui drept sunt completate cu declarații despre așa-numitele amenințări la adresa „poporului Crimeii”. De exemplu, președintele Curții Constituționale a Federației Ruse, V. Zorkin a afirmat în cartea sa că „acțiunile Rusiei

²⁶ A. Kapustin, *Crimea's Self-Determination in the Light of Contemporary International Law. Zeitschrift für ausländisches öffentliches Recht und Völkerrecht. Heidelberg Journal of International Law*. 2015, vol. 75(1), p. 111.

²⁷ *Ibid.*, p. 116.

²⁸ V. Tolstîh, *Three Ideas of Self-Determination in International Law and the Reunification of Crimea with Russia. Zeitschrift für ausländisches öffentliches Recht und Völkerrecht. Heidelberg Journal of International Law*. 2015, vol. 75(1), p. 135.

[...] au fost un răspuns necesar și inevitabil la acțiunile ostentativ ilegale ale autorităților de la Kiev, care au întreprins o lovitură de stat, precum și la o amenințare militară directă la adresa securității populației ruse din Crimeea de către teroriștii islamici și ucraineni neo-naziști. Rusia nu putea să considere aceste amenințări ca fiind nimic altceva decât militare”.²⁹ Iarăși, orice comentarii suplimentare sunt practic inutile. Cu excepția faptului că, în declarația sa, președintele Curții Constituționale ruse asociază populația indigenă din Crimeea – tătarii din Crimeea – cu „terorismul islamic”.

Este important de remarcat faptul că percepția, printre autorii ruși, a pretensei amenințări la existența „poporului Crimeii” nu este una unanimă. Nu este deloc o surpriză ca abilitățile de a crea fantezii despre o astfel de amenințare sunt diferite de la autor la autor. Deși unii, cum ar fi V. Zorkin și A. Kapustin, vorbesc de amenințări fizice, V. Tomsinov și V. Tolstîh se concentrează pe aspectele culturale. De exemplu, V. Tolstîh susține că „absența încălcării drepturilor omului în Crimeea, similare celor care au avut loc în Kosovo, nu poate servi drept temei pentru a refuza populației, care a fost exclusă din comunicarea politică, dreptul la autodeterminare” [„отсутствие в Крыму нарушений прав человека, подобных тем, которые имели место в Косово, не может служить основанием для отказа его населению, исключенному из политического общения, в праве на самоопределение”].³⁰

Potrivit lui V. Tolstîh, așa evenimente din Ucraina precum inițiativa de abrogare a legii privind limbile regionale, numeroasele cazuri de demolare a monumentelor lui Lenin (care se pretinde că sunt mai degrabă simboluri naționale decât politice), proclamațiile anti-rusești și răspândirea forțată a ideilor de integrare europeană și identitate europeană, pot fi privite în ansamblu ca o încercare de a impune cerințe culturale, care pot fi îndeplinite doar cu costul pierderii identității unei națiuni.³¹ În opinia acestui autor, „o scară largă și un caracter sistematic al acestor evenimente, precum și sprijinul sau aprobarea din partea noului guvern, au sporit amenințarea adusă de aceste măsuri și au justificat într-o măsură semnificativă secesiunea Crimeii”; același autor ajunge la concluzia că „impunerea unor cerințe culturale poate fi calificată drept genocid, deși nu în sensul restrâns definit de Convenția privind genocidul [...], ci în sens larg, astfel cum îl definește Lemkin”.³²

Citarea în limba rusă a unora dintre aceste gânduri ale lui V. Tolstîh are următorul cuprins:

²⁹ V. Zorkin, *Civilization of law and development of Russia*. Forumul Juridic Internațional din Sankt Petersburg, 2015, p. 264.

³⁰ V. L. Tolstîh, Воссоединение Крыма с Россией: правовые квалификации [The Reunification of Crimea with Russia: the Legal Qualifications]. *Евразийский юридический журнал*, 2014, vol. 5(72), § 8: <http://www.eurasialaw.ru/index.php?option=com_content&view=article&id=6186%3A2014-06-25-08-34-35&catid=442%3A2014-06-25-08-30-09&showall=1>.

³¹ *Ibid.*, § 9.

³² *Ibid.* Nota autorilor: Raphael Lemkin, autorul termenului «genocid», a înțeles genocidul nu doar ca o exterminare în masă a persoanelor care aparțin unui anumit grup național, dar și, ca „un plan de diferite acțiuni coordonate ce vizează distrugerea fundamentului esențial al vieții grupurilor naționale, cu scopul de a le anihila. Obiectivele unui astfel de plan ar fi dezintegrarea instituțiilor politice și sociale, a culturii, limbii, sentimentelor naționale, religiei și existența economică a grupurilor naționale, precum și distrugerea securității personale, libertății, sănătății, demnității, și chiar a vieților indivizilor care aparțin acestor grupuri. Genocidul este îndreptat împotriva grupului național ca entitate, iar acțiunile implicate sunt îndreptate împotriva indivizilor, nu în calitatea lor individuală, ci ca membri ai grupului național” (R. Lemkin, *Axis Rule in Occupied Europe*. Clark, New Jersey: the Lawbook Exchange Ltd, 2005, p. 79).

“Некоторые украинские события могут рассматриваться как попытка введения такого ценза; среди них — инициирование отмены закона о региональных языках, многочисленные случаи *сноса памятников Ленину* (являющегося для многих не столько политическим, сколько *национальным символом*), антирусские прокламации и выступления. Массовость, системный характер и поддержка или одобрение со стороны новой власти усугубили угрозу, создаваемую данными мерами, и в значительной степени оправдали отделение Крыма.

Установление культурного ценза может квалифицироваться как геноцид,— но не в том узком смысле, в котором данный термин определяется Конвенцией о предупреждении преступления геноцида и наказании за него 1948 г., а в том широком смысле, в каком он определяется Р. Лемкиным”.³³

Comentarii suplimentare cu privire la valoarea juridică a acestor afirmații extrem de primitive și politice, sunt practic inutile (de exemplu, de ce identitatea poporului din Crimeea sau a rușilor din Crimeea trebuie să fie în mod necesar în strânsă legătură cu Lenin, dar nu cu valorile europene).

Cu toate acestea, se observă o similitudine izbitoare dintre argumentele menționate mai sus și cele utilizate de Adolf Hitler, în ceea ce privește germanii din Sudetenland: „Tot ce pot spune acestor reprezentanți ai democrației, este că acest lucru nu ne este indiferent, nu, dacă aceste ființe torturate nu pot singuri găsi nici justiție și nici de ajutor, atunci ei le vor primi de la noi. [...] Eu pur și simplu cer ca oprimarea a trei milioane și jumătate de germani din Cehoslovacia să înceteze și ca dreptul inalienabil la autodeterminare să-și ia locul”.

³³ V. L. Tolstîh, , *supra* note 30, 31.

2.2 Rolul referendumului și forțelor armate rusești

O altă caracteristică reliefată în publicațiile autorilor ruși de justificare a ”secesiunii” Crimeii și încorporării ei în statul rus este accentuarea importanței referendumului, prin atribuirea unei semnificații juridice internaționale acestei instituții a cărei origini sunt în dreptul național și care rămâne a fi reglementată la nivel de legislație națională. Nu ar trebui să surprindă faptul că semnificația ”referendumului din Crimeea” a fost accentuată insistent de către V. Putin în ”Discursul privind Crimeea” din 18 martie 2014.³⁴

O abordare deosebit de radicală privind importanța referendumului o are V. Tomsinov, care invocă faptul că ”în sensul tradiției juridice contemporane a Europei de Vest, întemeiată pe principiul guvernării de către oameni, *temeiul juridic de bază pentru reunificarea Crimeii cu Rusia* [evidențiere adăugată] l-a constituit referendumul din 16 martie 2014, care a indicat spre năzuința sinceră a majorității copleșitoare a locuitorilor din Crimeea să se reunească cu Rusia” [”С точки зрения современной западноевропейской правовой традиции, построенной на принципе народовластия, главным юридическим основанием для воссоединения Крыма с Россией стал референдум 16 марта 2014 г., показавший искреннее стремление подавляющего большинства крымчан войти в состав России”].³⁵

Astfel, V. Tomsinov consideră referendumul ca fiind un temei independent și, în principiu, unul necondiționat pentru secesiunea Crimeii. Însă, din perspectiva dreptului internațional, abordarea cea mai originală, care îi conferă ”voinței poporului” un caracter absolut, este exprimată în scrisoarea deschisă a Asociației de Drept Internațional din Rusia, care invocă faptul că ”soarta Crimeii a fost hotărâtă prin voința poporului din Crimeea și de către poporul din baștina lor istorică – Rusia. [...] Manifestațiile de proporții care au avut loc în toate orașele mari din Rusia în sprijinul reunificării cu Crimeea, după douăzeci și trei de ani, sunt o exprimare particulară de voință a populației de milioane a Rusiei, privind drepturile sale istorice asupra Crimeii” [”Судьбу Крыма решило волеизъявление народа Крыма и народа его исторической родины – России. Массовые митинги во всех крупных городах России в поддержку воссоединения с Крымом, после двух десятков лет перерыва – это своеобразное волеизъявление многомиллионного народа России в отношении его исторических прав на Крым“].³⁶ Din punct de vedere juridic, ar fi dificilă inventarea a ceva mai absurd decât invocarea manifestațiilor în masă din orașele din Rusia ca și argument de justificare a anexării.

Probabil, declarația Asociației Internaționale de Drept din Rusia nu ar necesita să fie comentată suplimentar, dacă nu ar fi fost scrisă de către o instituție academică cu autoritate, într-o manieră similară celei folosite de criminalii naziști la Tribunalul de la Nuernberg, când încercau să justifice anexarea Austriei

³⁴ V. Putin pretindea că s-a bazat pe voința oamenilor exprimată în ”referendumul din Crimeea” atunci când a prezentat către Parlament actele de anexare a Crimeii. *Supra* nota 18.

³⁵ Tomsinov, *supra*, nota 24, p. 28.

³⁶ Circulară adresată Consiliului Executiv al Asociației Internaționale de Drept, *supra* nota 25.

în 1938 (ne putem aminti că și Anschluss-ul din Austria a avut loc prin organizarea unui ”referendum” în urma căruia țara a căzut sub controlul de facto al Germaniei, iar populația Germaniei, la fel, a fost în favoarea Anschluss-ului.)

În acest sens, concluzia statuată încă prin hotărârea din 1 octombrie 1946 a Tribunalului Militar de la Nurenberg privind Anschluss-ul din Austria merită citată: ”În fața Tribunalului a fost susținută ideea că anexarea Austriei a fost îndreptățită prin dorința puternică exprimată în multe cercuri în favoarea unificării Austriei și Germaniei; precum și că existau multe în comun între aceste popoare, ceea ce ar face această unificare dezirabilă; dar și că în rezultat scopul ar fi fost realizat fără vărsări de sânge. Aceste afirmații, chiar dacă sunt adevărate, nu sunt substanțiale, considerând că faptele indică direct că metodele aplicate pentru realizarea scopului erau metode folosite de agresori. Factorul determinant a fost mărimea forțelor armate ale Germaniei, care erau gata de acțiune, în cazul în care era întâmpinată rezistență.”³⁷ Astfel, Tribunalul de la Nurenberg deja a demonstrat valoarea reală a argumentelor privind rolul decisiv al referendumurilor în ceea ce privește anexarea teritoriilor străine.

Într-aceeași ordine de idei, așa-zisul consimțământ pentru actul de agresiune a fost folosit pentru a îndreptăți acțiunile celui de-al Treilea Reich împotriva Cehoslovaciei, Danemarcei, Belgiei și Luxemburgului; aceeași metodă a fost folosită de URSS la ocuparea statelor baltice.³⁸

În linia de argumentare a autorilor ruși privind ”reunificarea Crimeii cu Rusia,” subiectul ”referendumului din Crimeea” este strâns legat de interpretarea rolului forțelor armate ruse în Crimeea. Este de menționat faptul că atât doctrina juridică internațională rusească, cât și punctul de vedere prezentat la Curtea Internațională de Justiție în cauza privind Kosovo, au fost inițial coerente în sublinierea prevederii derivate din Declarația privind principiile dreptului internațional din 1970 privind exercitarea dreptului la autodeterminare ”prin libera alegere a celor vizați, fără imixtiune din afară.”³⁹ Strategia de bază adoptată actualmente, în vederea eludării acestei norme o constituie afirmația potrivit căreia scopul forțelor armate ale Rusiei nu era de a influența exercițiul de exprimare a liberei voințe, ci de a crea condiții pentru exprimarea liberei voințe, *i.e.* să ajute ”poporul Crimeii” să-și realizeze autodeterminarea. Precum notează Georgy Velyaminov, ”nu a fost stabilit niciun fapt credibil despre orice fel de presiune, ori cu atât mai puțin, despre presiune impusă prin forța armelor asupra participanților referendumului” [”Неизвестно ни одного (!) достоверного факта какого-либо давления, тем более силой оружия на людей, пришедших на референдум”].⁴⁰ Potrivit lui V. Tomsinov, forțele armate din Rusia aveau misiunea ”de a izbăvi poporul

³⁷ Hotărârea din 1 octombrie 1946 a Tribunalului Militar Internațional, 1946-10-01, 31 (427): <http://crimeofaggression.info/documents/6/1946_Nuremberg_Judgement.pdf>.

³⁸ Žalimas, D. The International Legal Status of Lithuania and its Resistance to the Soviet Union. In Korzeniewska K. et al., eds., *Lithuanians and Poles against Communism after 1956. Parallel Ways to Freedom?*, Vilnius, 2015, p. 351-353.

³⁹ *Accordance with international law of the unilateral declaration of independence in respect of Kosovo (Request for Advisory Opinion). Written Statement of the Russian Federation* [interactive]. 2009-04-16, § 80 [accesat: 2016-10-10]. <<http://www.icj-cij.org/docket/files/141/15628.pdf>>.

⁴⁰ Veljaminov, G. M. Vossoedinenie Kryma s Rossiej: Pravovoj rakurs [The Reunification of Crimea with Russia: the Legal Perspective] [interactive], 2014-04-24: <<http://www.igpran.ru/articles/3556/>>.

Crimeii de acțiunile silnice ale autorităților ucrainene sau ale naționaliștilor cu tendințe radicale, care îi lipsesc pe cetățeni de posibilitatea desfășurării referendumului” [“Российские войска в Крыму и призваны были избавить народ Крыма от насильственных действий со стороны украинских властей или радикально настроенных националистов, лишаящих граждан возможности провести референдум“].⁴¹ Cineva ar putea remarca ironic care ar fi putut fi reacția la argumentul potrivit căruia în 1938, în Austria, forțele armate ale naziștilor de asemenea au urmărit scopul de asigurare a securității plebiscitului privind unificarea cu Germania.

O interpretare notabil neconvențională a rolului Rusiei în Crimeea este prezentată de V. Tolstykh. Pe lângă afirmațiile privind faptul că participarea Rusiei nu a urmărit scopul amestecului în procesul de formare a voinței locuitorilor Crimeii și că în, așa mod, acțiunile Rusiei, care au prevenit guvernul de la Kiev să intervină în cursul evenimentelor, nu pot fi percepute ca acțiuni de coerciție împotriva locuitorilor Crimeii, V. Tolstykh indică spre faptul că ”principalele împrejurări de îndreptățire a participării Rusiei la procesul de autodeterminare din Crimeea este fragmentarea statalității Ucrainei.”⁴² Invocând idei ale lui Jean-Jacques Rousseau, autorul afirmă că în urma loviturii de stat din Ucraina, statul ucrainean a fost dezagregat; ca rezultat contractul social a fost încălcat, iar locuitorii Crimeii au fost transferați în stare naturală. Din acest motiv, ”configurația relațiilor internaționale s-a schimbat: în locul relației Rusia-Ucraina, au apărut noi relații între Crimeea și noua Ucraină, între Crimeea și Rusia și între Rusia și noua Ucraină. Acțiunile Rusiei, care au împiedicat extinderea jurisdicției noii Ucraine asupra teritoriului Crimeii, au fost legale, odată ce au fost bazate pe consimțământul populației din Crimeea. Aceste acțiuni nu pot fi calificate ca sprijin pentru una din părți într-un război civil, dat fiind că din momentul producerii rupturii, Crimeea și noua Ucraină au încetat să fie părți ale aceluiași stat. În aceste împrejurări, argumentele suplimentare prezentate de Rusia (invitația din partea Președintelui, dreptul la autoapărare, intervenție umanitară) nu sunt necesare” [“С момента распада изменилась конфигурация международных отношений: вместо российско-украинских отношений возникли отношения Крыма и новой Украины, отношения Крыма и России и, наконец, отношения России и новой Украины. Действия России, препятствующие распространению юрисдикции новой Украины на территорию Крыма, были правомерными, поскольку они опирались на согласие населения Крыма. Данные действия не могут квалифицироваться как поддержка одной из сторон в гражданской войне, поскольку с момента распада Крым и новая Украина перестали быть частями одного государства. В этих условиях использование Россией дополнительных аргументов (согласие президента, право на самооборону, гуманитарная интервенция) не является необходимым“].⁴³

⁴¹ Tomsinov, V. A. *Mezhdunarodnoe pravo s točki zrenija vossoedinenija Kryma s Rossiej* [International law from the Perspective of the Reunification of the Crimea with Russia]. *Zakonodatelstvo*. 2014, vol. 7, p. 19.

⁴² Tolstykh, V. L., *supra*, nota 30, § 11.

⁴³ *Ibidem*.

Într-adevăr, este dificilă identificarea unei interpretări mai absurde a dreptului internațional, care nu ar avea nimic în comun cu conceptul bine stabilit al continuității statelor, potrivit căruia un stat – ca subiect al dreptului internațional – nu poate dispărea și nu poate fi eliberat de obligațiile sale datorită schimbării guvernării (chiar dacă e de natură neconstituțională). Continuitatea statului, la fel, se prezumă și în cazul în care ar avea loc schimbări ale teritoriului sau populației acestuia sau în cazul ocupației militare străine.⁴⁴ În acest sens, poate fi amintit faptul că în septembrie 1939, Uniunea Sovietică a invadat Polonia (trecând de partea Germaniei Naziste în războiul contra Poloniei), invocând temeiul că statul polonez a încetat să existe.⁴⁵ Acest tip de argumentare, potrivit celor expuse de V. Tolstykh, nu doar transcende în mod evident ”hotarele” dreptului internațional. Cu regret, trebuie menționat faptul că nu este un caz izolat. Argumente de ordinul absurdului și juridic irelevante sunt în mod similar expuse în publicațiile altor juriști ruși. Acest fapt devine observabil din încercările de prezentare a argumentelor istorice și prin punerea la îndoială a statalității Ucrainei la justificarea anexării Crimeii.

2.3. Argumente istorice

După cum poate fi observat din sus-menționatul ”Discurs privind Crimeea” al lui Putin din 18 martie 2014,⁴⁶ un rol important în revendicarea ”reunificării” Crimeii cu Rusia este jucat de argumentele privind restaurarea ”dreptății istorice”; acestea includ declarații privind neconstituționalitatea transferului Crimeii către Republica Sovietică Socialistă Ucraineană în 1954, precum și afirmații care pun în evidență apartenența istorică a Crimeii la Rusia. Argumentul istoric a fost folosit de către Vitaly Ciurchin – reprezentantul Rusiei la ONU – în adresarea sa din 27 martie 2014 în fața Adunării Generale a Națiunilor Unite: ”Adevărul istoric a triumfat. De ani de zile, Crimeea a fost parte integrantă a țării noastre – împărtășim o istorie și cultură comune și, cel mai important, același popor. Și doar decizia voluntaristă a liderilor URSS din 1954, prin care Crimeea și Sevastopolul au fost transferate către Republica Ucraineană, deși într-un singur stat, a distorsionat starea naturală a lucrurilor.”⁴⁷ Ne putem aminti că în aceeași manieră Al Treilea Reich și-a întemeiat revendicarea de returnare a teritoriilor de care a fost deposedată Germania în conformitate cu Tratatul de Pace de la Versaille din 1919.

Merită remarcat faptul cum ”argumentul istoric” este prezentat de președintele Asociației Internaționale de Drept, A. Kapustin. Aidoma lui V. Putin în ”Discursul privind Crimeea” din 18 martie 2014,⁴⁸ A. Kapustin a accentuat că ”reunificarea” ținea spre repararea pagubelor provocate de destrămarea

⁴⁴ Marek, K. *Identity and Continuity of States in Public International Law*. Geneve: Librairie E. Droz, 1954, p. 15-126, 551-587; Crawford, J. *The Creation of States in International Law*. Oxford: Clarendon Press, 1979, p. 403-420.

⁴⁵ Marek, K., *supra*, nota 29, p. 148-149.

⁴⁶ *Supra*, nota 18.

⁴⁷ Ciurchin V., Discurs al Reprezentantului Permanent al Rusiei la Națiunile Unite, în fața Adunării Generale ONU. New York, 2014-03-27 [accesat 2016-10-10]. <<http://russian-embassy.org/en/?p=1060>>.

⁴⁸ *Supra* nota 18. Regretând destrămarea URSS și pretinsa dezintegrare a poporului rus, V. Putin a declarat: ”Ceea ce părea neverosimil, a devenit realitate. URSS s-a destrămat. Evenimentele au derulat într-atât de vertiginos, încât puțini din cetățeni înțelegeau drama celor întâmplare atunci și consecințele lor. Mulți oameni din Rusia, Ucraina și din alte republici sperau că apariția la acea vreme a Comunității Statelor Independente va deveni o nouă formă de statalitate comună. – Li s-a promis valută

Uniunii Sovietice în 1991: ”[justificarea istorică] nu poate fi ignorată atunci când ne referim la reunificarea națiunilor care istoric au fost unificate. Divizarea Rusiei și Crimeii a fost artificială, în mare; iar în procesul dezintegrării URSS, o soluționare juridică satisfăcătoare a disputelor teritoriale nu a fost implementată, din motive istorice. Prin urmare, concluzia înțelegerilor bilaterale între Federația Rusă și Ucraina, precum și documentele Comunității Statelor Independente se refereau doar la *status quo* și nu abordau subiectul statutului juridic al unor teritorii disputate, ceea ce înseamnă că încă există unele dispute teritoriale nesoluționate și conflicte pe teritoriile Comunității Statelor Independente.”⁴⁹ În scrisoarea deschisă a Asociației de Drept Internațional din Rusia, la fel, este indicat că în rezultatul ”desfășurării referendumului din Crimeea, exprimarea de voință în favoarea întoarcerii poporului din Crimeea la pământul istoric – Rusia a devenit restaurator al dreptății istorice, realizare a temeiurilor juridice dezvoltate istoric.”⁵⁰

În acest mod, precum notează Borgen, istoria comună este prezentată ca factor prin care, cumva, s-ar reduce din drepturile suverane ale Ucrainei asupra teritoriului său, astfel revenindu-se la vremurile de până la adoptarea Cartei ONU.⁵¹ Într-adevăr, declarațiile citate nu sunt mai mult decât o ignoranță completă și o negare cinică a principiilor adânc ancorate în dreptul internațional modern, precum respectul pentru integritatea teritorială a statelor și inviolabilitatea hotarelor lor, principiul *uti possidetis juris* care este aplicat la delimitarea hotarelor statelor nou-create. Aceste declarații reprezintă și o abordare ”cu adevărat inovativă” a tratatelor în materie de delimitare a hotarelor, golindu-le astfel de conținut.

Într-același timp, lucrările unor juriști în drept internațional din Rusia includ o aplicare și mai ambițioasă a argumentării istorice (care se bazează cel mai probabil și dezvoltă gândurile lui Putin despre destrămarea URSS). Alexandru Salenco argumentează că Acordurile de la Belaveja⁵² privind încetarea existenței URSS au încălcat voința poporului rus privind păstrarea URSS în forma unei federații reînnoite,

comună, spațiu economic comun și forțe armate comune, dar toate acestea au rămas doar promisiuni, iar marea țară așa și nu s-a înființat. Iar atunci când Crimeea s-a pomenit în alt stat, în acel moment Rusia a simțit că nu a fost doar furată, ci chiar jefuită. Pe lângă acestea, trebuie să recunoaștem sincer că însăși Rusia, prin faptul că a pus în acțiune ”parada suveranităților” [”запустив парад суверенитетов” – n.t.] a contribuit la destrămarea Uniunii Sovietice, iar la oficializarea destrămării URSS, a fost uitată atât Crimeea, cât și baza principală a flotei din Marea Neagră – Sevastopol. Milioane de ruși au mers la culcare locuind într-o singură țară, dar s-au trezit fiind peste hotarele ei și au devenit minorități naționale în fostele republici sovietice, iar poporul rus a devenit unul din cele mai dispersate, dacă nu chiar cel mai dispersat popor din lume. Astăzi, după mulți ani, am auzit că locuitorii Crimeii până nu demult spuneau că atunci, în anul 1991, ei au fost transmiși dintr-o mână într-alta ca un sac de cartofi. Este greu să conțesti acest fapt. Statul rus – ce este el oare? Deci, Rusia? Ai plecat capul și te-ai smerit, ai înghițit amarul. Țara noastră atunci se afla într-o situație atât de grea, încât nu putea realmente să-și apere interesele. Dar, oamenii nu s-au putut smeri cu această nedreptate istorică.”

⁴⁹ Kapustin, A., *supra* nota 26, p. 113.

⁵⁰ Circulară a Consiliului Executiv al Asociației de Drept Internațional, *supra*, nota 25.

⁵¹ Borgen, Ch., *supra*, nota 20, p. 255.

⁵² *Соглашения о создании Содружества Независимых Государств* [Acord de înființare a Comunității Statelor Independente, (cunoscut și ca Acordurile de la Belaveja)]. Minsk, 1991-12-08: <<http://rusarchives.ru/statehood/10-12-soglashenie-sng.shtml>>. Acordurile de la Belaveja au fost semnate între președintele RSFS Boris Ieļtin, președintele Ucrainei Leonid Kravciuc și președintele Parlamentului din Belarus Stanislav Șușchevici. Acest acord declara că ”URSS, ca subiect al dreptului internațional și a realității geopolitice, își încetează existența” și în baza lui a fost instituită Comunitatea Statelor Independente (CSI) în locul acesteia.

precum a fost exprimată în referendumul Uniunii Sovietice din 17 martie 1991.⁵³ Mai mult, același autor afirmă că președintele URSS, Mihail Gorbaciov, dar și alți participanți la reuniunile de la Novo-Ogariovo, care la 23 aprilie 1991 au semnat un tratat între conducerea centrală a URSS și nouă republici unionale (tratatul viza transformarea Uniunii Sovietice într-o federație de state independente), au încălcat conștient normele constituționale fundamentale ale URSS, dat fiind faptul că rezultatele referendumului Uniunii Sovietice din 17 martie 1991 erau obligatorii în raport cu toate republicile unionale, inclusiv pentru cele șase care au boicotat referendumul – Lituania, Letonia, Estonia, Georgia, Armenia și Moldova.⁵⁴

Este evident faptul că aceste argumente ce vizează evaluarea legalității dezintegrării URSS au un potențial câmp de aplicare mai larg decât justificarea anexării Crimeii. În fapt, A. Salenco argumentează că președintele URSS, Mihail Gorbaciov, a recunoscut în mod ilegal independența ”autoproclamatelor republici baltice” (Lituania, Letonia, Estonia), așa cum niciuna din ele aceste trei republici nu a îndeplinit vreo cerință a Legii URSS ”Privind soluționarea retragerii din URSS a unei republici unionale.”⁵⁵ Cineva ar putea nota ironic faptul că astfel A. Salenco ar pregăti baza ideologică pentru încercarea de restaurare a Imperiului Sovietic. Din nou, este regretabil, dar în afirmațiile sale cu greu pot fi găsite argumente juridice sau, și mai puțin, vreun temei în dreptul internațional. Ceea ce putem identifica doar este servilismul orb al politicii revanșiste a Rusiei și președintelui ei V. Putin, *i.e.* caracteristică atât de apropiată doctrinei juridice sovietice.

2.4. ”Statalitatea falită” a Ucrainei

Odată cu revanșismul istoric, ideile care pun la îndoială statutul Ucrainei ca stat suveran au un rol important în argumentarea juriștilor ruși la justificarea anexării Crimeii. Din nou, aceasta se încadrează în ”Discursul privind Crimeea” al lui V. Putin din 18 martie 2014 în care pot fi regăsite aluzii la dezintegrarea statului ucrainean și absența unui guvern legitim în Ucraina, ceea ce este văzut ca un rezultat al pretinsului amestec din Vest, la care Rusia este obligată să reacționeze.⁵⁶

Prin urmare, nu este de mirare că punerea la îndoială a statalității Ucrainei de către juriștii din Rusia se bazează pe argumente care indică spre neconstituționalitatea pretinsei lovituri de stat (Revoluția Demnității), precum și spre influența care ar fi fost exercitată de către puterile din Vest asupra noului guvern de la Kiev. Potrivit lui V. Tomsinov, una din caracteristicile dominante privind particularitatea secesiunii

⁵³ Salenco, A. Legal Aspects of the Dissolution of the Soviet Union in 1991 and Its Implications for the Reunification of Crimea with Russia in 2014. *Zeitschrift für ausländisches öffentliches Recht und Völkerrecht. Heidelberg Journal of International Law*. 2015, vol. 75 (1), pp. 158-159.

⁵⁴ *Ibid.*, p. 156. A. Salenco, bazându-se pe cele afirmate de Tretiacov, susține că ”Referendumul Uniunii Sovietice din 17.3.1991 a devenit un indicator al năzuințelor pentru independență ale acelor republici unionale din ”imperialismul sovietic” care avea ca scop propriul lor micro-imperiu și, primind [...] libertatea pentru propriile națiuni, nu doresc să cedeze nici cât de puțin din această libertate pentru alte națiuni locuitoare ale teritoriilor statelor lor (a se vedea Salenco, p. 149).

⁵⁵ *Ibid.*, pp. 156-157.

⁵⁶ *Supra*, nota 18. Putin de asemenea a declarat că în împrejurările curente, Crimeea trebuie să beneficieze de suveranitate consolidată și permanentă, care poate fi doar cea a Rusiei: ” Крым – это наше общее достояние и важнейший фактор стабильности в регионе. И эта стратегическая территория должна находиться под сильным, устойчивым суверенитетом, который по факту может быть только российским сегодня.”

Crimeii este faptul că ”reunificarea Crimeii cu Rusia a avut loc, în mare, ca rezultat al perceperii de către poporul din Crimeea a faptului că loviturile de stat periodice, [...] incapacitatea guvernelor care s-au perindat de a asigura o dezvoltare economică continuă și condiții de bază, decente de viață nu sunt întâmplătoare: acestea indică nu spre tulburările temporare din societatea ucraineană și a conștiinței ei politice și juridice, ci spre viciile ei permanente care împiedică formarea unei statalități ferme în Ucraina. Incapacitatea societății ucrainene de a crea un stat matur, capabil să asigure condiții decente de viață tuturor cetățenilor săi [...] este un argument în plus pentru divizarea Ucrainei de Crimeea și pentru unificarea ei cu Rusia” [“воссоединение Крыма с Россией произошло во многом вследствие осознания его народом, что периодические государственные перевороты, [...] неумение сменяющих одно другое правительств обеспечить нормальное развитие экономики, элементарные условия для нормальной человеческой жизни не случайны: они представляют собой проявление не временных недугов украинского общества, его политического и правового сознания, а *постоянно присущих ему пороков, не позволяющих возникнуть на Украине нормальной самостоятельной государственности*. Неспособность украинского общества создать полноценное государство, обеспечивающее необходимые условия для нормальной человеческой жизни всем гражданам, [...] является еще одним основанием для выхода Крыма из состава Украины и воссоединения с Россией”]⁵⁷

Încercările de umilire a statului ucrainean prin refuzul respectării suveranității ei, precum și uzul de expresii ofensatoare din paleta propagandei sovietice, la fel, sunt evidente atunci când este descrisă situația din Ucraina de după anexarea Crimeii. Dat fiind că prin desfășurarea alegerilor din octombrie 2014 în Ucraina a dispărut posibilitatea aplicării argumentului privind neconstituționalitatea guvernului, motivarea s-a concentrat pe reliefarea statutului pretins subordonat al Ucrainei (lipsa suveranității). Acest punct de vedere este prezentat în termeni extremi, spre exemplu, în monografia aceluiași V. Tomsinov:

”Reticența conducerii SUA și a Uniunii Europene, precum și a elitelor Ucrainei, care sunt complet dependente de SUA și UE, de a soluționa chestiunea apartenenței Crimeii pe calea negocierilor [...] lasă ca unic mijloc posibil de fapt de rezolvare a controverselor, *i.e. dezintegrarea totală a statului existent Ucraina și a lichidării lui ca subiect de drept internațional* [evidențiere adăugată de V. Tomsinov]. O astfel de posibilitate, de eliberare a relației Rusiei cu Vestul de povara chestiunii Crimeii este pe deplin implementabilă în practică, în principal ca rezultat al intensificării proceselor distructive în cadrul statului ucrainean. Aceste procese poartă un caracter obiectiv și nu pot fi oprite de către nicio forță externă.

În rezultat, Ucraina a fost subordonată definitiv grupurilor de guvernare din Vest, în primul rând celor din SUA și, în principal, și-a pierdut chiar și gradul redus de independență a statului care i s-a oferit după dizolvarea Uniunii Sovietice. Hotărârile de primă importanță și esențiale pentru statul ucrainean nu sunt luate în Ucraina. Autoritățile ucrainene, inclusiv președintele și șeful guvernului sunt doar agenți ai voinței externe, executori ai deciziilor conducerii SUA și ai Uniunii Europene.

⁵⁷ Tomsinov, V., *supra*, nota 24, p. 30.

Actualmente, o vulnerabilitate deosebită a statului ucrainean transformă segmentul lui de conducere [...] într-unul deloc eficient în raport cu îndeplinirea rolului său de agent al politicii din Vest [...]. Mai exact, această împrejurare nu-i permite Vestului să prevină decesul final al statului ucrainean.”⁵⁸

[„Нежелание руководителей США и Европейского Союза и находящихся в полной от них зависимости украинских правящих группировок решить вопрос принадлежности Крыма путем переговоров, на основе международного права в современном его состоянии и с учетом выраженной на референдуме воле крымского населения оставляет *единственный реальный вариант разрешения этого противоречия, а именно: полное разрушение существующего ныне украинского государства, его ликвидацию как субъекта международного права.* Такой вариант освобождения отношений России с западными державами от бремени крымской проблемы является вполне осуществимым на практике, причем главным образом вследствие нарастания разрушительных процессов внутри самого украинского государства. Эти процессы *носят объективный характер и не могут быть остановлены при помощи каких-либо внешних сил.*

[...] В результате в настоящее время *Украина оказалась окончательно подчиненной правящим группировкам Запада, прежде всего США, и в сущности утратила даже ту небольшую государственную самостоятельность, которую получила вследствие распада Советского Союза.* Важнейшие, жизненно значимые для Украины государственные решения принимаются теперь не на Украине. Украинские власти, в том числе президент и глава правительства, являются всего лишь *проводниками чужой воли, исполнителями тех решений, которые принимаются руководством США и Европейского Союза.*

Чрезвычайная слабость ныне существующего украинского государства делает его правящий слой в целом и высших должностных лиц в частности совершенно неэффективными в роли проводников политики Запада внутри и во вне Украины. Именно это обстоятельство не позволяет Западу предотвратить окончательное крушение украинской государственности“.]⁵⁹

Aici, este necesară din nou revenirea la cele exprimate de Ch. Borgen și anume faptul că suveranitatea, în retorica rusească, ”devine efemeră” și tranzitează de la statutul de valoare de bază, protejată de dreptul internațional, la un simplu fapt care ar putea sau nu interveni în ecuație, în anumite circumstanțe. Într-aceiași timp, suveranitatea însăși este redefinită astfel încât să extindă acoperirea suveranității Rusiei și să reducă din suveranitatea fostelor state sovietice (“vecinătatea imediată”).⁶⁰ Pe acest fundal, toate națiunile care au ales independența față de dominația rusească nu mai sunt independente și, potrivit acestei descrieri, ar merita să dispară de pe harta lumii. Nimic nu mai poate fi adăugat la acest concept absurd, care nu-și regăsește rădăcinile în drept.

⁵⁸ Tomsinov, V. A. “*Krymskoe pravo*“ ili *Juridicheskie osnovaniya vossoedinenija Kryma s Rossiej* [“Crimean Law“ or the Legal Basis for the Reunification of Crimean with Russia]. Moskva: Zercalo, 2015, pp. 118-119.

⁵⁹ *Ibid.* Același citat, în limba originală – rusa.

⁶⁰ Borgen, Ch., *supra*, nota 20, pp. 261-262, 273.

Concluzii

Ce învățăminte ar putea fi trase din argumentarea descrisă mai sus a demnitarilor și juriștilor din Rusia privind justificarea anexării Crimeii? Probabil concluzia principală ar fi că această argumentare ne demonstrează din nou specificul percepției rusești a dreptului internațional, care diferă tranșant de cea din Vest.⁶¹ Acest înțeles specific al dreptului internațional, ca mijloc a politicii rusești, reflectă ideea că statul rus ca o *derzhava* puternică este în drept să i se acorde ”mai mult spațiu” regional și istoric; Rusia ar urmări o pretinsă ”idee rusească” unică și prin urmare ar avea și dreptul de a-și supraveghea și proteja vecinătatea.⁶² Aparent, potrivit acestei percepții a dreptului internațional, așa state ca Ucraina pot exista doar dacă sunt subordonate Rusiei, iar Rusia este în drept să pretindă orice teritoriu care a fost parte a fostei URSS.

Analizarea modului în care conceptele de drept internațional sunt manipulate în scopul făuririi narațiunii ”reunificării,” la fel, demonstrează că nu există limite la aceste manipulări menite să creeze o realitate pseudo-juridică de alternativă, ce ar servi justificării așa-numitei reunificări ai Crimeii cu Rusia. Toate mijloacele sunt considerate potrivite în vederea realizării acestui scop: granițele între dreptul internațional și cel național, precum și între drept și politică, în general, sunt șterse; sunt prezentate argumente aparent absurde care nu-și găsesc temeiul în drept, practica statală sau în doctrina juridică; la fel, sunt făcute declarații umiltoare la adresa a întregi națiuni din vecinătate, precum și sunt folosite declarații vecine cu instigarea la ură. Precum notează Ch. Borgen, ”Rusia făurește o concepție a dreptului internațional care i-ar servi nevoilor ei de politică externă.”⁶³ Prin urmare, este regretabil, dar trebuie să tragem concluzia că actualmente știința dreptului internațional a Rusiei a devenit un instrument politic, *i.e.* degradarea acesteia a ajuns la etapa în care poate fi greu percepută ca știință. Mai mult, aceasta continuă trista tradiție a științei juridice a fostei Uniuni Sovietice – servilismul orb pentru regimul de la guvernare și pentru conducătorul acestuia.

În concluzie, este necesar a fi subliniat faptul că toate elementele narațiunii ”reunificării” se încadrează perfect în conceptul politic mai larg al ”lumii rusești” (*Ruschii Mir*), creat pentru justificarea acțiunilor din așa-numita ”vecinătate imediată” și reflectat în ”Discursul privind Crimeea” al lui Putin din 18 martie 2014.⁶⁴ ”Lumea rusească” nu are la bază etnia, ci cuprinde moștenirea sovietică și vorbitorii de limbă rusă. Unul din elementele cheie ale acestui concept este dreptul pe care și-l rezervă Rusia de protejare a grupurilor care aparțin ”lumii rusești” în țările din afara hotarelor Rusiei. Acest drept se extinde asupra următorilor subiecți din străinătate, enumerați de V. Putin: ”compatrioți [*sootceestvenichi*], poporul rus

⁶¹ Mälksoo, L. *Russian Approaches to International Law*. Oxford: Oxford University Press, 2015, p. 192.

⁶² *Ibid.*

⁶³ Borgen, Ch., *supra*, nota 20, p. 279.

⁶⁴ ⁶⁴ *Supra*, nota 18. În acest discurs, V. Putin a revendicat din nou dreptul Rusia de a apăra populația rusă (compatrioții) oriunde în lume.

[*ruschie liudi*] și persoanele de alte etnii, care simt că fac parte din lumea rusească lărgită.”⁶⁵ Considerând faptul că protecția ar putea implica gama întreagă a mijloacelor disponibile, variind de la cele politice și economice la cele militare, acest concept servește ca unealtă importantă pentru ambițiile geopolitice rusești. Precum nota Marlene Laruelle, ”conceptul lumii rusești oferă un repertoriu deosebit de intens: este o imaginație geopolitică, un atlas mental neclar pe care diferite regiuni ale lumii și diferitele lor legături cu Rusia pot fi articulate în mod fluid. Această vaguitate face parte din structura conceptului și permite ca acesta să fie reinterpretat în diferite contexte. În primul rând, aceasta servește ca justificare a ceea ce Rusia consideră a fi dreptul său de supraveghere a evoluării vecinilor săi și, atunci când consideră necesar de punere în acțiune a politicii intervenționiste. În al doilea rând, concepția argumentează că aceasta ar fi modalitatea de reconectare a Rusiei cu trecutul ei pre-sovietic și post-sovietic, prin reconcilierea cu diaspora rusească. Finalmente, este un instrument critic pentru ca Rusia să se promoveze ca brand pe arena internațională și să-și promoveze propria poziție în lume.”⁶⁶

Este important să atragem atenția la similitudinea aparentă a esenței acestei doctrine, inclusiv narațiunea ”reunificării”, cu următoarea declarație: ”1. Cerem unificarea tuturor germanilor într-o Germanie Mare, în baza principiului de autodeterminare al tuturor popoarelor. 2. Cerem ca poporul german să aibă drepturi egale cu cele ale altor națiuni; iar Tratatul de pace de la Versaille și St. Germain cerem să fie abrogat.”⁶⁷ Da, este adevărat că aceste declarații sunt primele două puncte ale Programului Partidului Național Socialist German al Muncitorilor – organizație care a fost declarată criminală de către Tribunalul de la Nurenberg. Prin urmare, nu poate surprinde faptul că narațiunea ”reunificării” Rusiei este atât de apropiată ideologiei naziste și că de fapt folosește argumente identice celor prezentate de criminalii naziști în timpul procesului de la Nurenberg. Astfel, ar putea fi trasă concluzia că există similarități și chiar lucruri identice dintre ideologia și argumentarea nazistă, pe de o parte și conceptul lumii rusești, inclusiv narațiunea ”reunificării” descrise mai sus, pe de altă parte. Pot fi găsite doar diferențe minore, în mare parte legate de denumirea națiunilor și a țărilor vizate. Astfel, poate fi observat că am eșuat din nou în a trage învățăminte din istorie, dacă aceleași concepte care deja au dus la catastrofa Celui de-al Doilea Război Mondial par să fie vii (în primul rând și cel mai mult în Rusia) și nu au primit o reacție eficientă.

Prin urmare, în final, cineva și-ar putea pune ironic întrebarea: cine este câștigătorul Celui de-al Doilea Război Mondial? Sau a învins, într-adevăr, Rusia războiul contra nazismului?

⁶⁵ Socor, V. Putin Inflates “Russian World” Identity, Claims Protection Rights. *Eurasia Daily Monitor*. 2014-07-02, vol. 11, ediția 120: <http://www.jamestown.org/single/?tx_ttnews%5Btt_news%5D=42579&no_cache=1#.Vo5US_mLSUk>.

⁶⁶ Laruelle, M. The “Russian World”. *Russia’s Soft Power and Geopolitical Imagination. Centre of Global Interests*. 2015, p. 1.

⁶⁷ Programul Partidului Național Socialist German al Muncitorilor. *The Avalon Project of the Yale Law School, Lillian Goldman Law Library*. New Haven, 2008 [accesat la 2016-12-04]. <<http://avalon.law.yale.edu/imt/nsdappro.asp>>.